

Nr. 709/C/710/III-5/2015

formulate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție în cauza nr.1062/1/2015 a Înaltei Curți de Casație și Justiție având următorul obiect :
„Admisibilitatea acțiunii civile, având ca obiect obligarea la plata de daune morale și materiale, exercitată în procesul penal împotriva inculpatului trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată”

În temeiul art.475 din Codul de procedură penală, prin încheierea din 23 februarie 2015, pronunțată în dosarul nr.2834/325/2014, Curtea de Apel Timișoara – Secția penală a sesizat Înalta Curte de Casație și Justiție solicitând pronunțarea unei hotărâri prin care să se dea o rezolvare de principiu următoarei chestiuni de drept :

„Dacă este admisibilă acțiunea civilă, având ca obiect obligarea la plata de daune materiale și morale, exercitată în procesul penal împotriva inculpatului trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată”.

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PROCUROR GENERAL

În urma analizei de admisibilitate a sesizării, efectuate în temeiul art.475 din Codul de procedură penală, rezultă că instanța care a sesizat Înalta Curte de Casație și Justiție este Curtea de Apel Timișoara – Secția penală, investită cu soluționarea cauzei în ultimă instanță – apel, cauza se află în cursul judecății, existând o chestiune de drept de a cărei lămurire depinde soluționarea pe fond a acestei cauze (soluționarea apelului părților civile este dependentă de hotărârea prealabilă prin care se va da o rezolvare de principiu chestiunii de drept).

Cât privește condiția nestatuării anterioare asupra chestiunii de drept printr-un recurs în interesul legii, apreciem îndeplinită și această cerință. Astfel, prin decizia de îndrumare nr. 1/1968¹ a Tribunalului Suprem, respectiv prin deciziile pronunțate în recurs în interesul legii nr. 29/2008² și nr. 43/2008³ instanța supremă s-a pronunțat asupra admisibilității acțiunii civile în cazul infracțiunilor de pericol, statuând în sensul inadmisibilității acesteia. Însă, este de observat că admisibilitatea acțiunii civile a fost analizată din perspectiva altor infracțiuni (art. 36 și 37 din Decretul nr. 328/1966; art. 78 alin. 1 din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 195/2002; art. 84 din Legea nr. 59/1934) decât cea de fals în înscrisuri sub semnătură privată.

Prin urmare, prin aceste decizii nu a fost dată o rezolvare de principiu pentru oricare dintre infracțiunilor caracterizate ca fiind de pericol, ci s-au oferit soluții punctuale în raport cu anumite infracțiuni. Întrucât niciuna dintre aceste infracțiuni nu face obiectul cauzei în care s-a formulat sesizarea, deciziile menționate nu sunt incidente și, de asemenea, nu semnifică neîndeplinirea condiției de a nu se fi statuat anterior asupra chestiunii de drept care se solicită a fi lămurită.

A admite că pronunțarea acestor decizii echivalează cu o statuare de principiu în materia admisibilității acțiunii civile în cazul infracțiunilor de pericol, presupune și a admite că deciziile care s-au succedat deciziei de îndrumare nr. 1/1968 nu ar mai fi fost necesar a fi pronunțate. Or, este evident, în raport cu existența deciziilor ulterioare deciziei de îndrumare nr. 1/1968, că o asemenea concluzie este eronată.

¹ Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1968, Editura Științifică, București, 1969, p. 34-38;

² Monitorul Oficial nr. 230/8.04.2009;

³ Monitorul Oficial nr. 372/3.06.2009;

În contextul celor precizate și, constatând că problema de drept a cărei lămurire se solicită nu face nici obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare, considerăm îndeplinite condițiile de admisibilitate ale sesizării.

*

*

*

I. Analiza cauzei care a determinat inițierea procedurii prevăzute de art. 475 și următoarele din Codul de procedură penală.

Prin sentința penală nr.3953 din 6 noiembrie 2014, pronunțată de Judecătoria Timișoara, Secția penală în dosarul nr.2834/325/2014, inculpatul a fost condamnat la 3 luni închisoare pentru săvârșirea infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzute de art.290 alin.1 din Codul penal din 1969, cu aplicarea art.5 din Codul penal, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, pe un termen de încercare de 2 ani și 3 luni, în condițiile art.82 din același cod din 1969.

Totodată, a fost respinsă ca inadmisibilă acțiunea civilă formulată de partea vătămată, iar în baza art.25 alin.3 din Codul de procedură penală a fost desființat total înscrisul falsificat.

În fapt, s-a reținut că inculpatul a falsificat un înscris sub semnătură privată (redactat în limba germană) pe care l-a folosit, în calitate de pârât, într-un dosar civil, cu scopul de a obține respingerea acțiunii civile, având ca obiect restituirea unui împrumut (judecarea cauzei civile a fost suspendată până la rămânerea definitivă a hotărârii penale).

Împotriva acestei hotărâri au declarat apel inculpatul și părțile civile, cale de atac a cărei soluționare face obiectul cauzei în care Curtea de Apel Timișoara – Secția penală a formulat sesizarea în temeiul art. 475 și următoarele din Codul de procedură penală.

Expunând chestiunea de drept, instanța de apel își pune întrebarea dacă este admisibilă acțiunea civilă exercitată în cadrul procesului penal în condițiile în care infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată este considerată o infracțiune de pericol (pagina 7 a încheierii de sesizare).

*

Din analiza motivării sentinței penale nr. 3953/2014 rezultă că, anterior declanșării procesului penal, părțile civile s-au adresat instanței civile cu o acțiune în pretenții întemeiată pe neexecutarea de către inculpat/pârât a unui contract de împrumut încheiat între acesta și autorul părților civile/reclamante, solicitând tragerea la răspundere civilă a pârâtului pentru prejudiciul produs prin nerestituirea sumei de 40.000 euro, obiect al contractului de împrumut. Această acțiune face obiectul dosarului nr. 17196/325/2009 al Judecătorei Timișoara, Secția I civilă, cauză, în prezent, suspendată conform art. 244 alin. 1 punctul 2 din Codul de procedură civilă până la soluționarea cauzei penale. În această cauză pârâtul/inculpatul a folosit un înscris pe care l-a falsificat, invocându-l în apărarea sa. Existând suspiciuni de fals cu privire la înscrisul menționat, instanța civilă a sesizat Parchetul de pe lângă Judecătoria Timișoara pentru efectuarea de cercetări cu privire la infracțiunea de fals. Astfel s-a format dosarul penal în care a fost formulată prezenta sesizare.

*

În acest context factic și juridic, instanța penală de fond a respins ca inadmisibilă acțiunea civilă având ca obiect suma de 40.000 euro reprezentând împrumutul acordat și nerestituit și suma de 40.000 euro reprezentând daune morale. Soluția inadmisibilității acțiunii civile alăturate, în procesul penal, celei penale s-a întemeiat pe faptul că infracțiunea dedusă judecății nu este sursa materială cauzatoare a prejudiciului; nu există un raport de cauzalitate între infracțiunea de fals și prejudiciu, acesta fiind creat prin neexecutarea contractului de împrumut (chestiune care face obiectul dosarului civil suspendat).

II. Dispoziții legale incidente :

Art.290 din Codul penal din 1969 – Falsul în înscrisuri sub semnătură privată

(1) Falsificarea unui înscris sub semnătură privată prin vreunul din modurile arătate în art.288, dacă făptuitorul folosește înscrisul falsificat ori îl încredințează altei persoane spre folosire, în vederea

producerii unei consecințe juridice, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

Art.288 din Codul penal din 1969 – Falsul material în înscrisuri oficiale

(1) Falsificarea unui înscris oficial prin contrafacerea scrierii ori a subscrierii sau prin alterarea lui în orice mod, de natură să producă consecințe juridice, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani.

Art.322 din Codul penal – Falsul în înscrisuri sub semnătură privată

(1) Falsificarea unui înscris sub semnătură privată prin vreunul dintre modurile prevăzute în art.320 sau art.321, dacă făptuitorul folosește înscrisul falsificat ori îl încredințează altei persoane spre folosire, în vederea producerii unei consecințe juridice, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

Art.320 din Codul penal – Folosul material în înscrisuri oficiale

(1) Falsificarea unui înscris oficial, prin contrafacerea scrierii ori a subscrierii sau prin alterarea lui în orice mod, de natură să producă consecințe juridice, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.

Art.321 din Codul penal – Falsul intelectual

(1) Falsificarea unui înscris oficial cu prilejul întocmirii acestuia, de către un funcționar public aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu, prin atestarea unor fapte sau împrejurări necorespunzătoare adevărului ori prin omisiunea cu știință de a insera unele date sau împrejurări, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani.

Art.19 din Codul de procedură penală – Obiectul și exercitarea acțiunii civile

(1) Acțiunea civilă exercitată în cadrul procesului penal are ca obiect **tragerea la răspundere civilă delictuală** a persoanelor responsabile **potrivit legii civile** pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale.

III. Analiza chestiunii de drept care face obiectul sesizării.

Din cele ce preced rezultă că obiectul chestiunii de drept a cărei lămurire se solicită îl reprezintă interpretarea art. 19 din Codul de procedură penală privind obiectul și exercitarea acțiunii civile din perspectiva infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, ca

infracțiune de pericol, prevăzută de art. 322 din Codul penal (art. 290 din Codul penal anterior).

Art.19 alin.1 din Codul de procedură penală definește obiectul acțiunii civile ca fiind tragerea la răspundere civilă delictuală a persoanelor responsabile potrivit legii civile, pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale.

Potrivit acestei dispoziții legale, acțiunea civilă în procesul penal se poate întemeia numai pe răspunderea civilă delictuală, iar stabilirea răspunderii și repararea pagubei se face potrivit legii civile. Se impune sublinierea faptului că actuala reglementare prevede expres stabilirea răspunderii conform legii civile (spre deosebire de art. 14 din Codul de procedură penală anterior care nu conținea o astfel de precizare decât în ceea ce privea repararea pagubei – art. 14 alin. 3 din Codul de procedură penală anterior).

Totodată, se prevede că prejudiciul a fost produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale.

În consecință, obiectul acțiunii civile în procesul penal are ca obiect tragerea la răspundere pentru fapta proprie, conform art. 1357 din Codul civil (art. 998-999 din Codul civil anterior). Potrivit acestei dispoziții legale, condițiile generale ale răspunderii pentru fapta proprie sunt existența unei fapte ilicite, a unui prejudiciu, a legăturii de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu, precum și existența vinovăției, conform art. 16 din Codul civil. Așadar, existența acestor condiții se impune a fi analizată conform legii civile.

În raport cu obiectul sesizării, este pusă în discuție condiția legăturii de cauzalitate dintre fapta ilicită / infracțiune de pericol și prejudiciu.

În măsura în care existența raportului de cauzalitate în cazul infracțiunilor de pericol este analizată din perspectiva legii penale substanțiale, se ajunge la o concluzie invariabilă a problemei procesuale, respectiv inadmisibilitatea în orice situație a acțiunii civile în procesul penal. Astfel, în cazul infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, care aduce o atingere adevărului și încrederii care trebuie să caracterizeze relațiile umane și care, ca urmare imediată (tipică), produce o stare de pericol, fiind indiferentă producerea sau nu a consecințelor juridice avute în vedere de făptuitor, se concluzionează că o asemenea infracțiune,

prin natura sa (penală) nu este cauzatoare de prejudicii (materiale/morale) și, prin urmare, acțiunea civilă este inadmisibilă.

În această orientare se utilizează, pentru determinarea raportului de cauzalitate, exclusiv teoria cauzalității necesare, un raport de cauzalitate exclusiv direct între infracțiune și prejudiciu; „este considerată victimă în procesul penal persoana care a suferit prejudiciul pe care legiuitorul a intenționat să îl evite, prevăzând o asemenea infracțiune, este vorba doar de atingerea interesului legitim protejat prin incriminarea penală.”⁴. Chiar și în această interpretare s-a acceptat repararea unui prejudiciu indirect⁵.

Într-o altă orientare⁶ care, însă, analizează existența raportului de cauzalitate din perspectiva dreptului substanțial civil se ajunge la concluzia că aptitudinea unei infracțiuni de a produce prejudicii nu trebuie apreciată în abstract, ci în funcție de condițiile concrete, particulare ale fiecărei spețe, fără a se nega, de plano, eficiența cauzală a unei asemenea fapte, respectiv că acțiunea civilă este admisibilă în procesul penal ori de câte ori prejudiciul a fost produs prin infracțiune sau prin același complex cauzal indivizibil în care este integrată și infracțiunea.

Astfel, cu privire la infracțiunile de fals și uz de fals s-a arătat că, deși nu sunt condiționate, de producerea unei vătămări, nu este exclus ca, în fapt, ele să fie generatoare de daune, fie în mod exclusiv, fie angrenate într-o antecedentă cauzală complexă, caz în care partea vătămată se poate constitui parte civilă în procesul penal având ca obiect o asemenea infracțiune⁷.

⁴ Gh. Mateuț, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, Editura C.H. Beck, București, 2007, p. 588

⁵ Gh. Mateuț, *op. cit.*, p. 741

⁶ G. Antoniu, N. Volonciu, *Practica judiciară penală*, vol. IV, Editura Academiei Române, București, 1993, comentariul nr. 85 – art. 14 din Codul de procedură penală, p. 87;

I. Deleanu, *Acțiunea civilă în procesul penal (I)*, Dreptul nr. 5/2009, p. 47, 48

Consiliul Superior al Magistraturii, Minuta întâlnirii dintre membrii Comisiei “Unificarea practicii judiciare”, Președintele Secției Penale a Înaltei Curți de Casație și Justiție și președinții secțiilor penale ale curților de apel, având ca obiect unificarea practicii judiciare, 17 noiembrie 2010, p. 17

⁷ Tribunalul Suprem, secția penală, decizia nr. 1527 din 1974, *Repertoriu de practică judiciară în materie penală pe anii 1969-1975*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 26

*

Din perspectiva celor expuse anterior, apreciem că pot fi formulate următoarele concluzii.

Exercitarea concomitentă a celor două acțiuni (penală și civilă) implică o cauză materială unică, constând în săvârșirea aceleiași fapte; din punct de vedere penal, fapta constituie infracțiune, iar din punct de vedere civil, aceeași faptă constituie un delict civil cauzator de prejudicii,

În analiza faptei ca delict civil cauzator de prejudicii vor fi avute în vedere condițiile legii civile substanțiale, iar nu cele ale legii penale materiale. Astfel, cu privire la raportul de cauzalitate trebuie avut în vedere că „fenomenul cauză nu acționează izolat, singur, ci că desfășurarea lui este condiționată de anumiți factori, care, fără a produce direct efectul păgubitor sau realmente periculos, favorizează totuși producerea acestui efect, înlesnind nașterea procesului causal, grăbind și favorizând dezvoltarea procesului, sau agravându-i ori asigurându-i rezultatele negative. În asemenea situații, din punctul de vedere al răspunderii juridice, asemenea condiții exterioare, care au contribuit precumpănitor la realizarea efectului păgubitor sau socialmente periculos, alcătuiesc împreună cu împrejurarea causală, o unitate indivizibilă, în cadrul căreia asemenea condiții dobândesc, și ele, prin interacțiune cu cauza, caracter causal⁸.

Așadar, deși, de regulă, condiția prejudiciului privește infracțiunile de rezultat, trebuie luate în considerare și infracțiunile de pericol atunci când au vătămat un interes legitim⁹, raportul causal existând nu doar atunci când acesta are un caracter direct, ci și când infracțiunea se înscrie într-o relație causală complexă (complex causal). O asemenea analiză evidențiază admisibilitatea, de principiu, a acțiunii civile și în cazul infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată¹⁰.

⁸ C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil, Teoria generală a obligațiilor*, Editura All, București, 1992, p. 178;

⁹ I. Deleanu, *op. cit.*, *ibidem*

¹⁰ În condițiile concrete ale cauzei în care a fost formulată sesizarea, cauza directă a prejudiciului material (împrumut acordat și nerestituit) și moral (în legătură cu daunele materiale solicitate) nu este infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată, ci neexecutarea contractului de împrumut.

Însă, de principiu, în măsura în care infracțiunea de fals, prin interacțiune cu cauza directă, agravează efectele acesteia, sporind prejudiciul, ea se înscrie într-un complex causal care face admisibilă acțiunea civilă; acea parte a prejudiciului reprezentând agravarea celui determinat de nerestituirea împrumutului va fi recuperată pe calea acțiunii civile alăturate celei penale și întemeiate pe infracțiunea de fals.

Pentru aceste motive,
Conform art.475 – art.477 din Codul de procedură penală

Vă solicităm

Pronunțarea unei decizii prin care chestiunea de drept ce face obiectul sesizării să primească următoarea soluționare :

„Acțiunea civilă este, în cazul infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, de principiu, admisibilă ori de câte ori prejudiciul a fost produs prin infracțiune sau prin același complex causal indivizibil în care este integrată și infracțiunea”.

**PROCUROR GENERAL,
Tiberiu-Mihail NIȚU**

Nu în ultimul rând, cu același caracter de principiu, este posibilă producerea unor prejudicii morale prin săvârșirea infracțiunii de fals, produse, de această dată, în mod direct (de pildă, afectarea memoriei defunctului).